

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

ДАНІЛОВА Лариса Володимирівна

УДК 37.013.42:177.72-057.875

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ
МИЛОСЕРДЯ В СТУДЕНТСЬКІЙ МОЛОДІ У ПРОЦЕСІ
БЛАГОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Слов'янськ – 2018

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано Державному вищому навчальному закладі „Донбаський державний педагогічний університет” (м. Слов’янськ), Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Корецька Любов Олександрівна,
ПВНЗ „Міжнародний університет бізнесу і права”
(м. Херсон),
доцент кафедри гуманітарних та фундаментальних
дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Коношенко Сергій Володимирович,
Державний вищий навчальний заклад
„Донбаський державний педагогічний університет”
(м. Слов’янськ), доцент кафедри дошкільної освіти та
соціальної роботи;

кандидат педагогічних наук, професор
Завацька Людмила Миколаївна,
Національний університет „Чернігівський колегіум”
імені Т. Г. Шевченка (м. Чернігів),
завідувач кафедри соціальної роботи.

Захист відбудеться 07 грудня 2018 року о 09.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов’янськ, вул. Г. Батюка, 19, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/vch-rada-soc-pedagog/povidomlenya-spec-vchena-rada> та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, м. Слов’янськ, Донецька область, вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано 07 листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. М. Курінна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасна епоха характеризується загостренням соціально-економічних суперечностей, різноманітністю та нестійкістю орієнтацій і установок особистості, що привносить у життя певну напруженість та викликає появу негативних тенденцій у процесі соціалізації молоді. Саме це зумовлює мету, що стоїть перед сучасною вітчизняною освітою, – формування духовно розвиненої й вільної особистості, яка здатна до самовизначення, самоактуалізації, самореалізації в прояві милосердя та наданні допомоги іншій людині.

Заклади вищої освіти України мають оптимізувати не лише процес навчання, але й, зважаючи на можливий деструктивний вплив нерегламентованої інформації, удосконалювати позааудиторну діяльність, що спрямована на формування морально-ціннісних орієнтацій студентської молоді та гуманної поведінки.

Про здійснення комплексу гуманітарних заходів щодо залучення студентської молоді до різних видів позааудиторної виховної діяльності, зокрема благодійної, йдеться у „Концепції національно-патріотичного виховання студентської молоді” (2015), Законі „Про вищу освіту” (2014), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2013) (інших нормативно-правових актах, що стосуються закладів вищої освіти).

Міждисциплінарний контекст проблеми формування гуманної особистості, здатної до співчуття, співпереживання, прояву милосердя, репрезентовано в дослідженнях зарубіжних і вітчизняних філософів, соціологів, психологів (О. Бойко, О. Демчук, О. Джура, І. Іванцев, Л. Лепіхова, Т. Титаренко, Т. Тюльпа, І. Чорний).

Соціальну зумовленість процесу розвитку особистості вивчали Л. Беленчук, Ф. Гідденс, Е. Еріксон, М. Лукашевич, М. Пирогов, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, К. Ушинський; сутність соціального виховання, його категоріальний статус досліджували О. Андрєєва, І. Андрєєвський; зміст історичних форм соціального виховання – С. Вардумян, А. Гуревич, В. Данилова, М. Демков, І. Кон; особливості соціального виховання в освітніх закладах та установах – О. Караман, К. Колтакова, Д. Лебедев, М. Сакурова, І. Трубавіна; цілеспрямований вплив суспільства на особистість – Ю. Андрєєв, І. Бех, Т. Кисельова, А. Орлова, В. Постовий; сутність соціального виховання через визначення його цілей, змісту, форм, методів, очікуваного результату – О. Безпалько, В. Бочарова, Л. Завацька, Н. Заверико, А. Капська, С. Коношенко, С. Курінна, С. Омельченко, С. Харченко.

Благодійництво як соціальний феномен стало предметом обговорення в працях істориків, філософів, соціологів, педагогів: Д. Багалія, М. Вебера, М. Грушевського, Е. Дюркгейма, М. Карамзіна, В. Ключевського, В. Соловйова, Л. Толстого та багатьох інших.

Різні аспекти доброчинства привертають увагу сучасних зарубіжних дослідників: історичні (Р. Бремнер, П. Власов, О. Лейкінд); філософські та культурологічні (Р. Апресян, Б. де Жувенель, Г. Жуков); гендерні питання доброчинства (Л. Жукова, Ю. Зелікова, Н. Соловйова); психолого-педагогічні (В. Агафонова, К. Брукер, Є. Ільїн та ін.).

В Україні теоретичні розвідки доброчинності та доброчинної діяльності досліджують у напрямках: інституціалізація доброчинної діяльності (О. Моросовський, О. Стрельнікова); теоретико-методологічні аспекти благодійності (М. Лукашевич); благодійність як вимір розвитку громадянського суспільства (О. Бень); функції та типологія благодійності (В. Заярна); чинники та механізми благодійної діяльності (О. Балакірева, Т. Бондар); стан та перспективи розвитку благодійництва (О. Безпалько, А. Гулевська-Черниш); соціально-правові аспекти діяльності благодійних організацій (Ю. Галусян, М. Шевченко); корпоративна соціальна солідарність та відповідальність (С. Буко, Д. Коник, В. Юрасов); благодійний маркетинг (Д. Акімов, В. Полторак), дослідження проблем морального виховання студентів (О. Гомонюк, Г. Курган, А. Образцова, Д. Пащенко), стан та розвиток волонтерства (С. Горбунова-Рубан, Н. Комарова).

Зміст доброчинності сформульовано в Законі України „Про благодійну діяльність та благодійні організації” (2012 р.), де визначено загальні засади благодійності в Україні, терміни, цілі, сфери, суб’єкти та її види, що пов’язані з наданням допомоги та підтримки тим, хто її потребує. Така діяльність здійснюється виключно безкорисливо (без мети одержання прибутку чи іншої вигоди), її актуальність підкреслено в законах України „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, „Про волонтерську діяльність” (2015 р.), „Про соціальну роботу з дітьми та молоддю” (2011 р.), „Про соціальні послуги” (2003 р.).

У соціально-педагогічній практиці вишу благодійність реалізується в контексті доброчинної та волонтерської діяльності – і одноосібної, і в складі групи однодумців.

Проблема формування почуття милосердя в благодійній діяльності має психологічне підґрунтя, бо, як свідчать результати досліджень Л. Божович, Л. Виготського, І. Кона, К. Левіна, О. Леонтєва, Ж. Піаже, Ф. Райса, студентський вік є сенситивним для самоусвідомлення власних психічних якостей і рис, прищеплення моральних цінностей; удосконалення моральної самооцінки; проектування власної поведінки на гуманних засадах; культивування потреби надання допомоги.

Аналіз наданих вище наукових розвідок свідчить про те, що проблема формування гуманних почуттів та гуманної поведінки молоді на сучасному етапі розвитку українського суспільства є однією з провідних у теорії і практиці суспільного виховання. Виникає необхідність переходу від нормативних до ціннісних механізмів моральної регуляції поведінки особистості, основу яких становлять людяність, милосердя, толерантність, доброта. Публічна риторика про моральність має змінитися розумінням духовності як основи життя та буття особистості в умовах сьогодення, що потребує підвищеної уваги влади, громадянського суспільства, усіх соціальних інституцій.

Освітнім закладам у розв’язанні означеної проблеми належить провідна роль. Отже, формування гуманних почуттів і гуманної поведінки студентської молоді можна розглядати як актуальне завдання сучасної вищої освіти, що сьогодні вирішується не зовсім ефективно, зважаючи на наявність таких *суперечностей* між:

– актуалізацією проблеми формування гуманної особистості в освітньому процесі на рівні суспільного замовлення та недостатньою увагою до неї з боку закладів вищої освіти;

– значним потенціалом змісту соціально-виховного процесу закладу вищої освіти щодо формування почуття милосердя в студентській молоді та відсутністю для цього науково обґрунтованих та спеціально створених соціально-педагогічних умов;

– соціальною потребою в залученні студентів до різних видів благодійної діяльності й недостатнім інформаційно-ціннісним і навчально-методичним забезпеченням зазначеного процесу.

Соціальна значущість означеної проблеми, необхідність її практичного вирішення та усунення суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної роботи **„Соціально-педагогічні умови формування почуття милосердя в студентській молоді у процесі благодійної діяльності”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи ПрАТ ВНЗ „Міжрегіональна академія управління персоналом” за напрямом „Теоретико-методологічні основи становлення української державності та соціальна практика: політичні, юридичні, економічні й психологічні проблеми” (державний реєстраційний номер 011ZI007698), ухвалено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 8 від 26.11.2014 р.). Дисертацію завершено на базі кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” та рекомендовано до захисту (протокол № 6 від 06.02.2018 р.).

Об'єкт дослідження – процес морального виховання особистості студента в умовах вищої школи.

Предмет дослідження – соціально-педагогічні умови формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити соціально-педагогічні умови формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. На підставі комплексного аналізу філософської, психологічної та соціально-педагогічної літератури схарактеризувати теоретичні засади проблеми формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності.

2. Уточнити сутність понять „милосердя”, „почуття милосердя особистості”, „моральне виховання студентської молоді”, „формування почуття милосердя в студентській молоді”, „благодійна діяльність”.

3. Розробити критерії, показники та виявити рівні сформованості почуття милосердя в студентській молоді.

4. Науково обґрунтувати соціально-педагогічні умови формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності.

5. Упровадити та експериментально перевірити ефективність визначених соціально-педагогічних умов формування почуття милосердя в студентів у процесі благодійної діяльності.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс *методів*: *теоретичні* – зіставлення положень філософської, педагогічної та соціологічної науки з метою усвідомлення сутності базових понять дослідження; синтез та узагальнення наукових підходів і концепцій з метою визначення змісту базових понять дослідження й обґрунтування соціально-педагогічних умов формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності; *емпіричні* – діагностичні (анкетування, тестування, включене спостереження), що дозволило виявити реальний стан сформованості почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності; *прогностичні* (моделювання експертної оцінки) для визначення рівнів сформованості почуття милосердя в студентів та динаміки їх прояву; *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, підсумковий етапи) дав змогу перевірити ефективність соціально-педагогічних умов формування почуття милосердя в студентів у благодійній діяльності; *методи математичної статистики* для визначення кількісних і якісних показників сформованості почуття милосердя в студентів; *методи обробки та графічної інтерпретації* матеріалів дослідження, уточнення висновків.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* розроблено та обґрунтовано соціально-педагогічні умови формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності:

- збагачення змісту освітньої діяльності вишу морально-духовними цінностями, що є підставою формування в студентства моральних якостей, зокрема милосердя;

- залучення студентської молоді до різних видів благодійної діяльності в позааудиторній роботі закладів вищої освіти на підставі положень „Концепції виховання студентів”;

- використання соціального проектування як засобу формування почуття милосердя студентської молоді в благодійній діяльності;

- *уточнено* сутність понять „милосердя”, „почуття милосердя особистості”, „формування почуття милосердя в студентській молоді”, „благодійна діяльність студентів”; *конкретизовано* критерії, показники та рівні сформованості почуття милосердя в студентів;

- *подальшого розвитку* набули зміст, методи та засоби формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності, форми позааудиторної виховної роботи зі студентами вишу.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що розроблено та впроваджено *програму* спецкурсу „Волонтерський рух і благодійна діяльність у молодіжному середовищі” з метою ознайомлення студентів з історією та сучасним станом волонтерського руху та благодійності, залученням їх до практики благодійної діяльності, формування мотивації до морального вчинку та усвідомлення його соціальної значущості; *програму* постійно діючого семінару для

кураторів академічних груп „Формування почуття милосердя в студентській молоді”.

Результати дослідження можуть бути використані кураторами та організаторами соціально-виховної роботи в процесі організації позанавчального виховного процесу у виші, а також у викладанні таких навчальних дисциплін: „Педагогіка”, „Психологія”, „Соціальна педагогіка”, „Історія соціальної педагогіки”, „Теорія та історія соціального виховання”, „Технології соціально-педагогічної роботи”, „Психолого-педагогічні основи професійної діяльності”, „Організація роботи соціальних інституцій”, „Методика організації волонтерського руху”.

Результати дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-30/180 від 22.02.2017 р.), Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка (довідка № 0754/01-55/19 від 01.03.2017 р.), Херсонського національного технічного університету (довідка № 12-28/74 від 05.04.2017 р.), Херсонського інституту ПрАТ ВНЗ „Міжрегіональна академія управління персоналом” (довідка № 60 від 30 червня 2017 р.).

До участі в дослідженні було залучено 132 студенти 1 – 4 курсів закладів вищої освіти, з них: експериментальна група – 68 осіб, контрольна – 64; 8 студентів-експертів (5 курс) і 10 викладачів вишу.

Апробація результатів дослідження. Результати та висновки виконаної роботи обговорено й позитивно оцінено на засіданнях кафедри фундаментальних дисциплін ПрАТ ВНЗ „Міжрегіональна академія управління персоналом” (2015 – 2017 рр.). Основні теоретичні положення та результати дослідження оприлюднено на наукових і науково-практичних конференціях та семінарах різного рівня:

Міжнародних: VIII Міжнародній науково-практичній конференції ІХІІ Всеукраїнських педагогічних читань „Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: виховуємо культуру потреб особистості” (Херсон, 2015), VIII Міжнародній конференції Українського форуму благодійників „Стратегічна філантропія: мистецтво змінювати світ” (Київ, 2016), IX Міжнародному інвестиційному форумі Херсонщини „Таврійські горизонти: співпраця, інвестиції, економічний розвиток” (Нова Каховка, 2016);

Всеукраїнських: „Європейські інтеграційні процеси в Україні: стан, проблеми та перспективи” (Херсон, 2011), „Організація виховної роботи з учнівською та студентською молоддю: досвід та перспективи” (Херсон, 2011), „Національна освіта і виховання молоді” (Херсон, 2012), „Особливості формування образотворчих знань та розвиток творчих здібностей учнів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів засобами кольорознавства” (Херсон, 2014), „Психолого-педагогічне забезпечення професійної підготовки фахівців технічного, економічного та гуманітарного профілю” (Херсон, 2014), „Виховання особистості: національно-патріотичний вимір” (Херсон, 2015), „Науково-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців в системі юридичної освіти” (Херсон, 2015).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи опубліковано в 9 наукових працях, із них: 4 статті в наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних наукових виданнях, 3 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (246 найменувань, із них 7 – іноземною мовою) і 10 додатків на 36 сторінках. Рукопис містить рисунків – 10, таблиць – 11. Загальний обсяг дисертації становить 238 сторінок, з них 163 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної проблеми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, визначено теоретичні засади, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, наведено дані про апробацію та впровадження одержаних результатів.

У першому розділі – „**Теоретичні засади формування почуття милосердя в студентської молоді у процесі благодійної діяльності**” – здійснено теоретичний аналіз проблеми формування почуття милосердя в студентської молоді в процесі благодійної діяльності: розкрито генезу проблеми формування почуття милосердя в студентської молоді; обґрунтовано сутнісні характеристики студентської молоді як суб'єкта зазначеного процесу, визначено структурні компоненти почуття милосердя, критерії, показники та рівні їх сформованості в студентів.

У ході дослідження обґрунтовано теоретичні засади проблеми формування почуття милосердя в студентської молоді, основу яких становили ідеї філософів, культурологів, психологів, педагогів щодо змісту таких понять, як „милосердя”, „почуття милосердя”, „моральне виховання”, „благодійна діяльність”, „студентство” тощо.

Доведено, що в розумінні більшості вчених (Д. Акімов, О. Балакірева, О. Безпалько, Т. Бондар, С. Горбунова-Рубан, А. Гулевська-Черниш, Н. Комарова, Д. Коник, М. Лукашевич, О. Моросовський, В. Полторак, О. Стрельнікова, М. Шевченко, В. Юрасов) „почуття милосердя” визначається як інтегральна якість особистості, що зумовлює готовність людини до прояву морального вчинку; „моральне виховання” – це здійснення педагогічного впливу на становлення моральних якостей особистості, необхідних для прояву морального вчинку, зокрема в благодійній діяльності, „благодійна діяльність” – процес практичної реалізації готовності особистості до прояву безкорисливого надання допомоги тим, хто цього потребує.

На основі аналізу й узагальнення положень наукових праць (Ю. Глінчук, Т. Ісса, О. Савчук, О. Скриль, І. Трухіна) милосердя визначено як ціннісне поняття та моральна якість, яка є ознакою духовного багатства особистості. Структурними компонентами цього поняття є співчуття та любов до ближнього, терпимість і добродійність, повага до людей та захист їхньої гідності, суспільні та загальнолюдські цінності, здатність до емпатії, готовність проявити активну дієву участь у турботі про інших людей.

Милосердя особистості розглядається як інтегральне утворення, що характеризує високодуховну цілісну особистість, її гуманну спрямованість та дбайливе ставлення до соціально значущих явищ, усвідомлення та переживання нею моральних цінностей як потреб, які мотивують її поведінку.

На підставі такого розуміння сутності милосердя змодельовано його структуру, що містить три взаємопов'язані складники: *емоційно-ціннісний* (сформованість бажання успішно реалізовувати власні моральні потреби та ціннісні установки в благодійній діяльності); *інтелектуальний* (оволодіння знаннями про сутність милосердя, його соціальну значущість та правила вияву милосердної дії); *діяльнісний* (реалізація вмінь і навичок милосердної дії), *рефлексивний* (адекватне оцінювання себе та досвіду власної благодійної діяльності).

Почуття милосердя є предметом морального виховання, а його формування – складником суспільно-виховної системи. Формування почуття милосердя неможливе без переходу зовнішніх чинників (суспільних вимог, правил і норм поведінки) у внутрішні установки особистості та свідомо емоційне ставлення до суспільних еталонів.

Процес формування почуття милосердя має ґрунтуватися на взаємозв'язку та єдності трьох важливих аспектів морально-духовного виховання: *інтелектуального, емоційного та діяльнісного*.

Залучення студентської молоді до суспільно корисної діяльності, що ґрунтується на загальнолюдських принципах рівності, поваги, довіри, гуманізму, мотивується бажанням і потребою активної участі в організації власного життя, сприяє розвитку рис соціальної зрілості, суспільної компетентності, особистої відповідальності, благодійності й активності студентів сучасних вишів.

Аналіз досліджень проблеми формування почуття милосердя студентської молоді (Л. Іваненко, Л. Кобзаренко, В. Кузьмич, О. Савчук, І. Трухіна) дозволив виявити науково-методичні засади цього процесу: визначено *закономірності* (органічний зв'язок морально-духовного формування з громадянською освітою студентів; пріоритет діяльності як головного чинника єдності свідомості та поведінки; залежність процесу формування почуття милосердя від умінь студентів на основі сформованих ціннісних поглядів, переконань і мотивів виявляти інтерес та потребу в участі в благодійній діяльності), *принципи* (суспільної спрямованості; поєднання високої вимогливості з глибокою повагою до особистості студента; опори на особистий соціальний досвід студентів; інтеграції самодіяльності студентських колективів та активності особистості; узгодженості педагогічного виховного впливу та впливу зовнішнього соціального середовища), *функції* (громадянська, аксіологічна, психологічна, комунікативна, пізнавальна), схарактеризовано специфічні *особливості* процесу формування почуття милосердя в студентської молоді в процесі благодійної діяльності (вікові, психолого-педагогічні, мотиваційно-спонукальні, діяльнісні) та *підходи* (аксіологічний, соціокультурний, комунікативно-діяльнісний).

Благодійну діяльність вважаємо тим механізмом, який сприяє формуванню та практичному відтворенню соціальної активності, готовності особистості до прояву милосердя як моральної і соціально-психологічної якості.

У процесі формування почуття милосердя в студентів благодійну діяльність ми розглядаємо як форму залучення до соціальної практики; механізм соціально-виховної роботи зі студентами; „суспільний майданчик” для формування соціально-гуманних компетентностей особистості.

Освітній процес вищої школи містить можливості для використання різних форм виховної роботи зі студентами (організація гурткової роботи, організація дозвілля, виготовлення дитячого та шкільного приладдя, ремонт приміщень, проведення екскурсій, музейна справа, благодійні концерти, соціальні ініціативи, участь у підготовці та проведенні свят тощо), що сприяють долученню до благодійної діяльності.

Результати теоретичного аналізу стали основою для емпіричного вивчення стану сформованості почуття милосердя в студентській молоді в умовах закладів вищої освіти. Визначено критерії його сформованості в студентів та показники до них:

– *мотиваційно-ціннісний* (рівень усвідомлення загальнолюдських цінностей, ставлення до людини як найвищої цінності, прагнення допомогти іншому, потреба участі в благодійній діяльності); *когнітивний* (наявність знань про сутність понять „духовність”, „милосердя”, „благодійна діяльність”; розуміння змісту і засобів прояву почуття милосердя; здатність до аналізу моральних ситуацій; обізнаність щодо особливостей прояву почуття милосердя до інших); *поведінковий* (наявність комунікативних умінь і навичок, здатність до толерантної поведінки, готовність до допомоги іншому, активність та ініціативність у благодійній діяльності).

Для вивчення інтегральних проявів милосердя в поведінці студентів використовувались такі методи: спостереження, експериментальних ситуацій, компетентних оцінок, самооцінки, незалежних характеристик, діагностичного опитування тощо.

Для виявлення рівня сформованості ціннісних орієнтацій у студентів університету, визначеності основних мотивів поведінки, здатності до морального вибору у спілкуванні й поведінці застосовано такі *діагностувальні методи*: бесіди, аналіз проблемних ситуацій, педагогічні провокації, метод незакінченого речення, адаптована методика „Почуття власної гідності” (К. Журба), вивчення планів та матеріалів навчально-виховної роботи кураторів академгруп.

Отримані емпіричні дані та їхнє зіставлення з критеріями та показниками дозволили визначити відповідні рівні сформованості почуття милосердя в студентів.

Високий рівень вихованості почуття милосердя характеризується повним усвідомленням студентом сутності понять „духовність”, „милосердя”, „благодійна діяльність”; активною гуманістичною спрямованістю вчинків, гуманістичним стилем стосунків з оточенням. *Достатній рівень* вихованості почуття милосердя – усвідомленням студентом сутності лише одного з трьох понять; нестійкою гуманістичною спрямованістю вчинків; гуманістичним стилем відносин із найближчим оточенням. *Середній рівень* визначається поверхневим розумінням призначення й змісту базових понять; пасивною гуманістичною спрямованістю вчинків; гуманістичним стилем відносин лише в поодиноких випадках. *Низький рівень* характеризується лише усвідомленням призначення базових понять без знання про зміст і засоби прояву моральної дії; ігноруванням вчинків гуманістичного спрямування; деструктивним стилем стосунків.

Якісний аналіз результатів *констатувального етапу* дослідження дав підставу стверджувати, що наразі в системі вищої освіти приділяється недостатньо уваги формуванню почуття милосердя в студентській молоді, унаслідок чого останні

втрачають інтерес до справ соціально-гуманного спрямування та здебільшого займаються лише оволодінням освітньо-кваліфікаційних програм з майбутньої професії.

У другому розділі – **„Соціально-педагогічні умови формування почуття милосердя в студентській молоді у процесі благодійної діяльності”** – здійснено обґрунтування відповідних соціально-педагогічних умов і висвітлено їх реалізацію в процесі виховної роботи зі студентами, наведено аналіз результатів експериментальних досліджень.

Розробка та обґрунтування педагогічних умов формування почуття милосердя в благодійній діяльності студентів вишу ґрунтуються на взаємопов'язаних параметрах, які визначають можливість оптимізації освітнього процесу, зокрема: розуміння протиріч, що існують у системі вищої освіти в конкретній галузі підготовки фахівців; усвідомлення сучасних вимог, пропонованих до підготовки студентів; урахування специфіки викладання циклу психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО, особливостей сучасного змісту та технологій викладання дисциплін професійного та спеціального циклів у процесі підготовки молоді до благодійної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень вітчизняних і зарубіжних педагогів науковців та практиків з означеної проблеми дав можливість визначити соціально-педагогічні умови успішного формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності, а саме:

- збагачення змісту освітньої діяльності вишу морально-духовними цінностями, що є підставою формування в студентства моральних якостей, зокрема милосердя;

- залучення студентської молоді до різних видів благодійної діяльності в позааудиторній роботі закладів вищої освіти на підставі положень „Концепції виховання студентів”;

- використання соціального проектування як засобу формування почуття милосердя студентської молоді в благодійній діяльності.

Реалізація першої соціально-педагогічної умови (*збагачення змісту освітньої діяльності вишу морально-духовними цінностями, що є підставою формування у студентства моральних якостей, зокрема милосердя*) спиралась на сукупність методологічних підходів до організації освітньої діяльності: системний, діяльнісний, середовищний, компетентнісний.

На організаційному етапі впровадження першої умови було розроблено концепцію спільної діяльності освітян і студентів, уточнено її стратегію й тактику, визначено форми та методи, упровадження яких має забезпечити ефективну взаємодію визначених соціальних інституцій внутрішнього та зовнішнього рівнів соціально-виховного середовища кожного експериментального вишу щодо активізації участі студентства в благодійній діяльності та формування в них почуття милосердя.

З метою реалізації завдань цього етапу дослідження було внесено зміни у варіативну частину навчального плану експериментальних академічних груп: введено викладання елективних спеціальних курсів за вибором студентів 1 – 2 курсу: „Благодійництво як моральний феномен ХХІ століття”, „Волонтерський рух

та благочинність у молодіжному середовищі”.

Зміст цих спецкурсів забезпечував отримання знань, умінь і навичок, необхідних студентам для участі в благодійних акціях і волонтерських загонах.

У межах вивчення спецкурсів використано різноманітні форми організації освітньої діяльності: лекції, семінарські та практичні заняття, тренінги, дискусії. Виконання індивідуальних і групових творчих завдань, реалізація проектів були спрямовані на оволодіння ними технологій благодійної діяльності.

Вивчення спецкурсу сприяло формуванню уявлень про: сутність благодійництва та волонтерства, їхню історію та сучасний стан у громадянському суспільстві; нормативно-правову базу, яка регулює основи благодійництва та волонтерства; досвід благодійних організацій та волонтерських груп, що діють в Україні.

Студенти набували досвіду організації роботи благодійних акцій та волонтерських загонів; використання технологій соціальної роботи; визначення специфіки волонтерської роботи з урахуванням різних категорій підопічних (ветерани війни, інваліди; люди похилого віку, діти з особливими потребами, хворі тощо); емпатії та рефлексії.

Зміст навчальних курсів відпрацьовувався та доповнювався під час проведення виховних заходів, що сприяли актуалізації духовно-моральних аспектів життя: „Моральний ідеал і його місце в житті людини”, „Моральні основи родини”, „Духовні скарби народу”, „Традиції благодійництва в Україні та за кордоном”, „Меценати ХХІ століття” тощо.

У контексті реалізації першої умови зміст самоврядування студентської молоді експериментальних вишів було підпорядковано завданням дослідження. Зокрема, робота студентського клубу „Школа соціальності” спрямовувала учасників на поширення кола морально-етичних знань, формування морального ставлення до оточення, переведення моральних знань у соціальну практику, подолання внутрішніх суперечностей у ситуації морального вибору, набуття первинного досвіду благодійної діяльності у студентському середовищі (конкурс „Кращий майбутній соціальний педагог”; творча зустріч „Ми з тобою одного фаху”; флешмоб „Хто, якщо не ми”, полілог „Ми не поруч, ми – разом”).

Для впровадження другої соціально-педагогічної умови – залучення студентської молоді до різних видів благодійної діяльності в позааудиторній роботі закладів вищої освіти на підставі положень „Концепції виховання студентів” – доповнено зміст цього документа модулем „Я – гуманіст”.

До стратегічних орієнтирів виховної діяльності Херсонського національного технічного університету (м. Херсон) під час розробки стратегії розвитку закладу на 2014 – 2020 роки за нашою пропозицією було внесено й завдання формування соціальної активності та активної громадянської позиції студентської молоді.

Зміни до концептуальних засад виховання студентської молоді в кожному експериментальному закладі вищої освіти дозволили офіційно задекларувати благодійну діяльність як засіб формування почуття милосердя студентів.

Реалізація авторського модуля „Я – гуманіст” у контексті формування почуття милосердя в студентської молоді в процесі благодійної діяльності сприяла встановленню суб’єктно-суб’єктної взаємодії викладачів (кураторів) і студентів;

інтеграції організованого виховного впливу з боку кураторів студентських груп та студентського самоврядування; налагодженню співпраці закладів вищої освіти з іншими інституційними партнерами.

Безпосередній процес підготовки студентів до прояву милосердя через благодійну діяльність *передбачав певну послідовність етапів* з перших днів перебування молодшої людини в освітньому середовищі, зокрема: діагностичний, мотиваційний, формувальний, рефлексивний.

Діагностику рівнів сформованості моральних якостей особистості, а також рівня соціальної культури студентів було здійснено за допомогою діагностичних методик та аналізу особливостей участі студентів в інтерактивних формах і методах („відкритий мікрофон”, „диспут”, „дебати” тощо).

Мотивація студентів до благодійної діяльності формувалася на основі актуалізації таких мотивів: піднесення себе у власних очах; визнання себе у студентському середовищі; бажання відповідати моральній нормі; прояв емпатії як найвищої сходинки розвитку особистісної мотивації.

На третьому – (основному) – етапі власне й відбувалося формування готовності студентів до прояву милосердя в процесі благодійності. Її здійснення в процесі позааудиторної роботи створювало можливості для накопичення досвіду небайдужого, турботливого, безкорисливого ставлення до людей.

Необхідною передумовою стало створення та розвиток середовища благодійної діяльності як соціально-педагогічного відкритого утворення, у якому студенти набували соціального досвіду, соціальної активності, відтворювали та вдосконалювали особистісні моральні якості. З метою поглиблення розуміння студентами сутності норм моральної поведінки під час благодійної діяльності ми широко застосовували такі активні методи формування, як рольові ігри, прийоми інтерактивної взаємодії („велике коло”, „акваріум”, „мозковий штурм”, „педагогічні провокації” тощо).

Ефективною формою формування почуття милосердя в студентів у процесі благодійної діяльності був соціально-психологічний тренінг. Він застосовувався з метою розвитку моральної свідомості студентів, корекції, формування й удосконалювання їхньої загальної комунікативної компетентності, вироблення моральних стимулів поведінки та емоційного налаштування на благодійний вчинок. Основним методом, який використовувався в процесі тренінгу, був метод аналізу моральних ситуацій у груповій дискусії та рольовій грі.

З метою забезпечення процесу соціальної активності студентів та підготовки студентів до розробки та реалізації соціальних проектів благодійної діяльності студенти взяли участь у постійно діючому семінарі „Формування почуття милосердя в студентській молоді: сутність, зміст, особливості організації”. Робота постійно діючого семінару передбачала покрокове входження студентів у світ толерантності, емпатії, співчуття та допомоги, милосердя та самопожертви.

Ураховуючи, що особливість милосердя як моральної якості полягає в наявності чуттєвого компонента, до практики формування в студентів почуття милосердя було залучено спеціалістів – психологів, соціальних працівників, завдання яких полягало в передачі досвіду психоемоційного самоконтролю, було надано консультації, проводилися тренінги. В окремих випадках за рекомендацією

психолога студенти відокремлювалися від виконання завдання, пов'язаного із благодійною справою.

На рефлексивному етапі набула актуальності індивідуальна виховна робота, що зумовлена індивідуально-особистісними особливостями студентів.

Безпосередній, спільний зі студентами ретроспективний аналіз внутрішньої позиції та зовнішніх дій дозволяв гармонізувати їхню подальшу участь у благодійних акціях.

Упровадження третьої соціально-педагогічної умови – *використання соціального проектування як засобу формування почуття милосердя студентської молоді у благодійній діяльності* – супроводжувалось підсиленням якості виховної роботи куратора.

Виховний потенціал спільного дискусійного обговорення на кураторських годинах моральних дилем забезпечувався тим, що студенти отримували можливість висловлювати різні ідеї, уточнювати власне розуміння моральних понять, оцінювати наслідки різних способів розв'язання ситуацій і загалом спільно мислити, відчуваючи задоволення від інтелектуального пошуку та спілкування.

Цілеспрямована та системна участь студентської молоді в проектній благодійній діяльності відбувалася в межах складеного річного плану благодійних заходів.

Студенти експериментальних груп були залучені до створення та реалізації проектів „Молодь зберігає пам'ять”, „Молодь примножує народні традиції та звичаї”, „Молодь дбає про навколишнє середовище”, „Молодь навчається милосердя”, що сприяли набуттю ними досвіду вчинення милосердних учинків та урізноманітненню благодійної діяльності.

Проведення благодійних акцій, проектів широко висвітлювалося на сайтах закладів вищої освіти, місцевих засобах масової інформації (газети, теле-, радіоканали), блогах викладачів, персональних інтернет-сторінках студентів.

У контексті соціального проектування приділено увагу налагодженню зв'язків студентів із благодійними організаціями: волонтерськими загонами Херсонського національного технічного університету спільно з благодійно-общинним центром „Хесед Шмуель” та благодійним фондом „Захист” м. Херсона, проведено благодійні акції: „Тиждень добрих справ”, „Подаруй квітку!”, „Підтримаємо український спорт разом!”.

Багато благодійних акцій було спрямовано на підтримку дітей-сиріт та дітей-інвалідів: акція „Підтримаємо український спорт разом” (підтримка параолімпійських спортсменів м. Херсон).

З метою координації благодійних соціальних проектів в експериментальних вишах створено Центри молодіжних ініціатив, до складу яких за бажанням увійшли студенти з експериментальних груп, лідери студентського самоврядування, викладачі.

Учасники соціальних проектів у межах роботи Центрів виготовляли рекламні проспекти, організували дискусії у „відкритому просторі”, дебати з тем: „Волонтером бути престижно”, „Хто вони – благодійники?”, „Бути милосердним – бути людиною”, „Найстрашніші втрати – духовні”, „Мистецтво жити гідно”, „Що

таке совість?”, „Милосердя в нашому житті”, „Милосердя – прояв духовності людини” тощо.

Спільно із Центром молодіжних ініціатив проводилися акції милосердя „Добро починається з тебе”, „Щастя на крилах”, „Мрії збуваються”, „Від серця до серця”, у межах яких надавалася допомога дітям із соціально незахищених сімей, дітям-інвалідам, самотнім пенсіонерам.

Перевірка рівнів сформованості почуття милосердя в студентській молоді, яка була здійснена за програмою констатувального етапу експерименту, продемонструвала суттєве якісне зростання показників експериментальної групи порівняно з показниками контрольної групи на констатувальному етапі експерименту: високого рівня – на 28%; достатнього – на 13,3%; середній рівень зменшився на 6%, низький – на 35,3%. У контрольній групі зрушення в показниках є несуттєвими.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз показників рівня сформованості почуття милосердя в студентів експериментальної та контрольної груп за результатами констатувального та підсумкового етапів експерименту

Група	№	Рівні							
		Високий		Достатній		Середній		Низький	
		К	П	К	П	К	П	К	П
ЕГ	68	3 4,4%	22 32,4%	19 27,9%	28 41,2%	18 26,5%	14 20,5%	29 41,2%	4 5,9%
КГ	64	1 1,5%	4 6,2%	21 32,8%	23 35,9%	20 31,2%	24 37,5%	22 34,5%	13 20,3%

Вірогідність здобутих результатів підтверджено методами математичної статистики. Аналіз результатів педагогічного експерименту виявив пряму залежність між рівнями сформованості почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності та застосуванням розроблених і запроваджених у виховну практику соціально-педагогічних умов формування досліджуваного феномену, що є підставою для висновку про їхню ефективність та доцільність упровадження в освітній процес сучасного закладу вищої освіти.

Проведене дослідження проблеми формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності, аналіз та узагальнення його результатів доводить, що визначені завдання цілком виконано, мету досягнуто. Результати роботи уможливили формулювання таких **висновків**:

1. У дисертації теоретично узагальнено та практично розв’язано наукову проблему формування почуття милосердя в студентській молоді в благодійній діяльності, що полягає в розробці, обґрунтуванні та практичному впровадженні соціально-педагогічних умов формування зазначеного почуття.

На підставі комплексного аналізу філософської, психологічної та соціально-педагогічної літератури схарактеризовано теоретичні засади проблеми формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності.

2. Уточнено та конкретизовано понятійно-термінологічний апарат дослідження, зокрема поняття „милосердя”, „почуття милосердя”, „почуття милосердя студентів”, „благодійна діяльність”. Дефінітивний аналіз надав можливість визначити *почуття милосердя як інтегральне утворення, що характеризує високодуховну цілісну особистість, її гуманну спрямованість та дбайливе ставлення до соціально значущих явищ, усвідомлення та переживання нею моральних цінностей як потреб, які мотивують її поведінку; благодійна діяльність (механізм, який сприяє формуванню та практичному відтворенню соціальної активності, готовності особистості до прояву милосердя як моральної і соціально-психологічної якості).*

3. Визначено *закономірності* (органічний зв'язок морально-духовного формування з громадянською освітою студентів; пріоритет діяльності як головного чинника єдності свідомості та поведінки; залежність процесу формування почуття милосердя від уміння студентів на основі сформованих ціннісних поглядів, переконань і мотивів виявляти інтерес та потребу в участі в благодійній діяльності), *принципи* (суспільної спрямованості; поєднання високої вимогливості з глибокою повагою до особистості студента; опори на особистий соціальний досвід студентів; інтеграції самодіяльності студентських колективів та активності особистості; узгодженості педагогічного виховного впливу та впливу зовнішнього соціального середовища), *функції* (громадянська, аксіологічна, психологічна, комунікативна, пізнавальна), схарактеризовано специфічні *особливості* процесу формування почуття милосердя в студентській молоді у процесі благодійної діяльності (вікові, психолого-педагогічні, мотиваційно-спонукальні, діяльнісні) та *підходи* (аксіологічний, соціокультурний, комунікативно-діяльнісний).

Спроектовано компоненти сформованості почуття милосердя студентської молоді в благодійній діяльності: *емоційно-ціннісний, інтелектуальний, діяльнісний, рефлексивний.*

4. Розроблено *критерії* сформованості почуття милосердя в студентській молоді у процесі благодійної діяльності (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, поведінковий), показники за кожним із них. Схарактеризовано рівні вихованості почуття милосердя в студентів закладів вищої освіти в процесі благодійної роботи: високий, достатній, середній, низький.

5. Науково обґрунтовано *соціально-педагогічні умови* формування почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності, а саме: *збагачення змісту освітньої діяльності вишу морально-духовними цінностями, що є підставою формування в студентства моральних якостей, зокрема милосердя; залучення студентської молоді до різних видів благодійної діяльності в позааудиторній роботі закладів вищої освіти на підставі положень „Концепції виховання студентів”; використання соціального проектування як засобу формування почуття милосердя студентської молоді в благодійній діяльності.*

6. Результати експериментального дослідження засвідчили позитивну динаміку щодо рівнів сформованості почуття милосердя в студентській молоді в

благодійній діяльності: зменшення кількості студентів із низьким та середнім рівнями сформованості почуття милосердя в експериментальних груп, тоді як кількість студентів, які мають достатній та високий рівні, характеризується зростанням.

Вірогідність здобутих результатів підтверджено методами математичної статистики. Аналіз результатів педагогічного експерименту виявив пряму залежність між рівнями сформованості почуття милосердя в студентській молоді в процесі благодійної діяльності та застосуванням розроблених і запроваджених у виховну практику соціально-педагогічних умов формування досліджуваного феномену, що є підставою для висновку про їхню ефективність.

Отримані результати доводять, що мету досягнуто, реалізовано визначені завдання, одержані наукові положення мають суттєве значення в теорії та практиці виховної роботи зі студентством у закладах вищої освіти. У перспективі необхідно зосередити увагу на подальшому науковому вивченні процесу формування морально-соціальної зрілості студентів з урахуванням визначених соціально-педагогічних умов і науково-методичних напрацювань.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Данілова Л. В. Особливості формування почуття милосердя у сучасній студентській молоді. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2012. Вип. 1 (18). С. 75–79.

2. Данілова Л. В. Критерії та показники сформованості почуття милосердя у студентів ВНЗ. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*: збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. Херсон: Грінь Д. С., 2014. Вип. 2 (11). С. 29–32.

3. Данілова Л. В. Історичні аспекти виникнення поняття милосердя. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*: збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. Херсон: Грінь Д. С., 2015. Вип. 1(12). Т. 1. С. 81–84.

4. Данілова Л. В. Почуття милосердя як соціальна якість студентської молоді. *Освіта та розвиток обдарованості особистості: щомісячний науково-методичний журнал*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. № 3 (58). С. 10–13.

Статті в зарубіжних наукових виданнях:

5. Данілова Л. В. Социальная обусловленность формирования чувства милосердия у студенческой молодежи. *Pedagogik Mahorat: Ilmiy-nazariy va metodik jurnal*. Вухоро, 2017. № 1. С. 99–103.

6. Danilova L. To the issue: historical aspects of the concept mercifulness. *Znanstvena misel journal*. Slovenska cesta 8, 1000 Ljubljana, Slovenia, 2017. № 4. S. 77–80.

Статті та тези в збірниках матеріалів конференцій:

7. Данілова Л. В. До проблеми формування у студентської молоді почуття милосердя: європейський досвід та перспективи. *Європейські інтеграційні процеси в*

Україні: стан, проблеми та перспективи: матеріали всеукраїнської практичної конференції (м. Херсон, 11 жовтня 2011 р.). Херсон: Херсонський державний університет, 2011. С. 96–97.

8. Данілова Л. В. Громадська активність студентської молоді як важлива умова виховання у вищих навчальних закладах. *Теорія і методика виховання: науково-педагогічний вісник*. Херсон: Грінь Д. С., 2012. Вип. 1. С. 46–49.

9. Данілова Л. В. Формування у студентської молоді почуття милосердя: європейський досвід та перспективи. *Теорія і методика виховання: науково-педагогічний вісник*. Херсон: Грінь Д. С., 2015. Вип. 1 (4). С. 40–43.

АНОТАЦІЇ

Данілова Л. В. Соціально-педагогічні умови формування почуття милосердя в студентської молоді у процесі благодійної діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – Соціальна педагогіка. – Державний вищий навчальний заклад „Донбаський державний педагогічний університет”. – Слов’янськ, 2018.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування почуття милосердя в студентської молоді в благодійній діяльності.

У дисертації здійснено дефінітивний аналіз понять „милосердя”, „благодійна діяльність”, „студентська молодь”. З’ясовано структуру поняття милосердя студентської молоді, яка визначається єдністю чотирьох компонентів: інтелектуального, емоційно-ціннісного, діяльнісного та рефлексивного.

Удосконалено зміст, форми й методи формування зазначеного почуття.

Теоретично обґрунтовано та впроваджено соціально-педагогічні умови формування почуття милосердя студентської молоді в благодійній діяльності; подано перебіг і проаналізовано результати експериментально-дослідної роботи. Уточнено критерії та показники рівнів сформованості почуття милосердя студентської молоді в благодійній діяльності.

Ключові слова: милосердя, студентство, благодійна діяльність, заклади вищої освіти, куратор, соціально-педагогічні умови, формування почуття милосердя у студентської молоді.

Данилова Л. В. Социально-педагогические условия формирования чувства милосердия у студенческой молодежи в процессе благотворительной деятельности. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – Социальная педагогика. – Государственное высшее учебное заведение „Донбасский государственный педагогический университет”. – Славянск, 2018.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования чувства милосердия у студенческой молодежи в благотворительной деятельности.

В диссертации раскрыты теоретические основы проблемы формирования чувства милосердия у студенческой молодежи в процессе благотворительной деятельности.

Раскрыта сущность феноменов „милосердие”, „благотворительная деятельность”. Дефинитивный анализ дал возможность определить чувство „милосердие” как интегральное образование, которое характеризует высоко духовную и целостную личность, её гуманную направленность на заботливое отношение к социально значимым явлениям, осознание и переживание ею моральных ценностей как потребностей, которые мотивируют её поведение; благотворительная деятельность – это механизм, помогающий формированию и практическому использованию социальной активности, готовности личности к проявлению милосердия как морального и социально-психологического качества.

Спроектированы компоненты сформированного чувства милосердия студенческой молодежи в благотворительной деятельности.

Разработаны критерии (мотивационно-ценностный, когнитивный, поведенческий) и показатели к ним.

Научно обоснованы социально-педагогические условия формирования чувства милосердия у студенческой молодежи в процессе благотворительной деятельности: обогащение содержания образовательной деятельности высшего учебного заведения нравственно-духовными ценностями, которые служат основанием формирования у студенчества моральных качеств, в частности милосердия; привлечение студенческой молодежи к разным видам благотворительной деятельности во внеаудиторной работе на основе положений, разработанной университетом „Концепции воспитания студентов”; использование социального проекта как средства формирования чувства милосердия студенческой молодежи в благотворительной деятельности.

Непосредственный процесс подготовки студентов до проявления милосердия в благотворительной деятельности предполагал следующую последовательность этапов с первых дней пребывания молодых людей в образовательном пространстве, а именно: диагностический, мотивационный, формирующий и рефлексивный.

Диагностика уровней сформированных моральных качеств личности, а также уровня социальной культуры студентов осуществлялась с помощью диагностических методик и анализа особенностей участия студентов в интерактивных формах и методах („открытый микрофон”, „диспут”, „дебаты”).

Мотивация студентов к благотворительной деятельности осуществлялась на основе актуализации ряда мотивов: поднятие себя в собственных глазах; признание себя в студенческой среде; желание соответствовать нравственной норме; проявление эмпатии как наивысшей ступени развития собственной мотивации.

Непосредственно формирование готовности студентов до проявления милосердия осуществлялось в процессе внеаудиторной работы и создавало возможности для накопления опыта внимательного, заботливого, бескорыстного отношения к людям.

С целью эффективного формирования милосердия у студентов в процессе благотворительной деятельности был использован социально-психологический тренинг, который ускорил развитие нравственного сознания студентов, коррекцию,

совершенствование их коммуникативной компетентности, использование нравственных стимулов поведения и эмоционального настроения на благотворительный поступок. Основным методом, который использовался в процессе тренинга, был метод анализа нравственных ситуаций в групповых дискуссиях и ролевой игре.

Обеспечивая социальную активность и подготовку студентов к разработке и реализации социальных проектов благотворительной деятельности, был использован постоянно действующий семинар „Формирование чувства милосердия у студенческой молодежи: сущность, содержание, особенности организации”. Работа семинара помогала студентам прочувствовать пошаговое вхождение в мир толерантности, эмпатии, сочувствия и помощи, милосердия и самопожертвования.

Анализ результатов педагогического эксперимента продемонстрировал прямую зависимость между уровнями сформированного чувства милосердия у студенческой молодежи и использованием разработанных и внедренных в воспитательную работу социально-педагогических условий использованного феномена.

Ключевые слова: милосердие, студенческая молодёжь, благотворительная деятельность, высшие учебные заведения, куратор, социально-педагогические условия, формирование чувства милосердия у студенческой молодежи.

Danilova L. V. Social and pedagogical conditions of formation of feeling of mercy at student's youth in charity. – Qualification scientific work as the manuscript.

Thesis for the degree of a candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.05 – Social Pedagogy. – State Higher Educational Establishment „Donbas State Pedagogical University”. – Sloviansk, 2018.

The dissertation research is devoted to a problem of formation of feeling of mercy at student's youth in charity.

In the thesis theoretical bases of a problem of formation of feeling of mercy at student's youth in the course of charity are opened.

The phenomenon entity „mercy”, „charity” is defined. The definition analysis gave the chance to call feeling „mercy” as integral education which characterizes highly spiritual and integral personality, humane directivity on caring attitude to the socially important phenomena, realization and experience of moral values by it as needs which motivate behavior; the charity activities is a mechanism which helps formation and practical use of social activity, readiness of the personality for manifestation of mercy as moral and social and psychological quality.

Components of the created feeling of mercy of student's youth in charity are designed.

Criteria (motivational and valuable, cognitive, behavioural) and indicators to them are developed.

Social and pedagogical conditions of formation of feeling of mercy at student's youth in the course of charity are evidence-based: saturation of content of educational activity of a higher educational institution moral cultural wealth which forms the formation basis at students of moral qualities, in particular mercy; involvement of student's youth to different types of charity out of the classroom work on the basis of

provisions developed by the Concepts of Education of Students university; uses of social theater as means of formation of feeling of mercy of student's youth in charity.

Direct process of training of students before manifestation of mercy in charity assumed the following sequence of stages from the first days of stay of young people in educational space, namely: diagnostic, motivational, forming and reflexive.

Diagnostics of levels of the created moral qualities of the personality and also level of social culture of students was performed by means of diagnostic techniques and the analysis of features of participation of students in interactive forms and methods („the open microphone”, „debate”).

The motivation of students to charity was carried out on the basis of updating of a number of motives: a raising of in own eyes; recognitions of in the student's environment; desire to meet ethical standard; manifestation of empathy as highest step of development of own motivation.

Directly formation of readiness of students before manifestation of mercy was carried out in process out of classroom work and created opportunities for accumulation of experience attentive, careful attitudes towards people.

Effective form of formation of feeling of mercy students in the course of charity had a social and psychological training which was used for development of moral consciousness of students, correction, improvement of their communicative competence, use of moral incentives of behavior and an emotional spirit on a charitable act. The method of the analysis of moral situations in group discussions and role-playing game was the main method which was used in the course of the training.

Providing social activity and training of students for development and implementation of social projects of charity, the permanent seminar “Formation of feeling of mercy at student's youth was used: entity, contents, features of the organization”. Operation of a seminar helped to experience students step by step entrance to the world of tolerance, empathy, sympathy and the help, mercy and self-sacrifice.

The analysis of results of a pedagogical experiment showed direct dependence between levels of the created feeling of mercy at student's youth and use of the social and pedagogical conditions of the used phenomenon developed and implemented in educational operation.

Keywords: mercy, student's youth, charity, higher educational institutions, curator, social and pedagogical conditions, formation of feeling of mercy at student's youth.

Підписано до друку 01.11.2018 р.
Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 1301.

Видавництво Б. І. Маторіна

84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.
Тел.: +38 06262 3-20-99; +38 050 518 88 99. E-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.
